

Ministru kabinets

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1520, tālr. 67082800, e-pasts pasts@mk.gov.lv, www.mk.gov.lv

Rīgā

22.09.2021.

Nr. 2021-TA-1916

Uz 10.08.2021.

Nr. 6-1/452

Latvijas Republikas tiesībsargam
tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Par drošības prasībām darbā
ar tehnoloģijām izglītības iestādēs

Ministru kabinets ir iepazinies ar Latvijas Republikas tiesībsarga (turpmāk – Tiesībsargs) 2021. gada 10. augusta vēstuli Nr. 6-1/452 par normatīvā regulējuma trūkumu attiecībā uz drošības prasībām skolēniem darbā ar tehnoloģijām mācību procesā pamatskolas un vidusskolas izglītības pakāpē un aicinājumu Ministru kabinetam noteikt drošības prasības darbā ar tehnoloģijām izglītības iestādēs, šīs prasības piemērojot atbilstoši attiecīgajai izglītības pakāpei, un sniedz šādu viedokli.

Atsaucoties uz Veselības ministrijas 2021. gada 17. jūlija vēstulē Nr. 01-15.2/3859 Tiesībsargam skaidroto, vēršam uzmanību, ka normatīvajā regulējumā ir noteiktas prasības¹ pirmsskolas izglītības iestādēm moderno tehnoloģiju lietošanas ilgumam, paredzot, ka elektronisko saziņas līdzekļu (piemēram, televizora, datora) lietošana pirmsskolas vecuma bērniem pieļaujama ne ilgāk par 15 minūtēm un ne biežāk kā divreiz dienā. Tāpat esošajā normatīvajā regulējumā jau ir iekļauta prasība² izglītības iestādēm pamatizglītības un vidējās izglītības līmenī, nosakot, ka datorklases un datorizētas darba vietas iekārtošanā ir jāievēro mācību specifika un darba drošības prasības. Vienlaikus izglītības

¹ Ministru kabineta 2013. gada 17. septembra noteikumu Nr. 890 "Higiēnas prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu" 12. punkts.

² Ministru kabineta 2002. gada 27. decembra noteikumu Nr. 610 "Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības, profesionālās pamatizglītības, arodizglītības vai profesionālās vidējās izglītības programmas" 25. punkts.

iestādēm ir noteiktas arī papildu drošības prasības³, paredzot, ka atbilstoši savām vajadzībām izglītības iestāde izstrādā drošības noteikumus par drošību mācību kabinetos un telpās, kurās ir iekārtas un vielas, kas var apdraudēt izglītojamo drošību un veselību, kas tostarp attiecas arī uz datorklasēm. Līdz ar to vēršam uzmanību, ka normatīvajā regulējumā jau ir noteiktas prasības izglītības iestādēm pirmsskolas, pamatizglītības un vidējās izglītības līmenī, paredzot drošības prasību ievērošanu, tostarp izglītojamajiem darbā ar modernām tehnoloģijām.

Papildus prasības, tostarp dažādām ierīcēm, aizsargājot cilvēka veselību, ir noteiktas vairākos normatīvajos aktos. Individuālai lietošanai paredzētās dažādās elektropreces (datori, mobilie telefoni u. c.), kuru drošumu ir izvērtējis un apliecinājis ražotājs un atbilstību un drošumu veselībai Latvijā tirgū esošajām precēm uzrauga Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, regulē *Preču un pakalpojumu drošuma likums*⁴, *Elektronisko sakaru likums*⁵, kā arī Ministru kabineta 2016. gada 7. jūnija noteikumi Nr. 360 "Radioiekārtu atbilstības novērtēšanas, piedāvāšanas tirgū, uzstādīšanas un lietošanas noteikumi"⁶.

Vēršam uzmanību, ka, izvērtējot izmaiņu veikšanu normatīvajā regulējumā, ir jāņem vērā vairāki svarīgi aspekti, piemēram, moderno tehnoloģiju straujā attīstība, dažādie ierīču veidi un formāti, kā dēļ nav iespējams noteikt visām izglītības iestādēm konkrētus identiskus elektronisko ierīču robežlielumus vai tehniskās prasības. Ņemot vērā šo straujo moderno tehnoloģiju attīstību un mainību, regulāri būtu nepieciešams veikt izmaiņas normatīvajos aktos, kas kavētu prasību pielāgošanu. Būtisks faktors ir arī izglītības iestāžu un pašvaldību iespējas, pielāgojot datorklases attiecīgām jaunākajām tehniskajām prasībām, ņemot vērā to vides/telpu un finansiālās iespējas. Vienlaikus izglītojamiem mācības var notikt attālināti, līdz ar to nav samērīgi noteikt vienotas tehniskās prasības elektroniskajām ierīcēm, ņemot vērā izglītojamo ģimeņu dažādas iespējas nodrošināt elektronisko tehniku un aprīkojumu. Turklāt ir jāņem vērā, ka viedierīču izmantošana ir mērķēta izglītības procesa sastāvdaļa, kas notiek saskaņā ar attiecīgo mācību programmu.

Veselības ministrija sadarbībā ar Slimību profilakses un kontroles centru un Veselības inspekciju ir izvērtējusi Amerikas un Kanādas pieredzi, Pasaules Veselības organizācijas (turpmāk – PVO) ieteikumus, kā arī atsevišķus labās prakses piemērus^{7,8} par ekrānlaika ietekmes mazināšanu. Amerikas Oftalmoloģijas akadēmija⁹ iesaka bērniem darbā ar datoru ievērot 20 sekunžu pauzi ik pēc 20 minūtēm un skatīties vismaz 30 cm attālumā, kā arī ievērot attālumu no monitora aptuveni 45–60 cm. Kanādas Pediatru biedrība¹⁰

³ Ministru kabineta 2009. gada 24. novembra noteikumu Nr. 1338 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos" 7.1.apakšpunkts.

⁴ <https://likumi.lv/ta/id/87664-precu-un-pakalpojumu-drosuma-likums>

⁵ <https://likumi.lv/ta/id/96611-elektronisko-sakaru-likums>

⁶ <https://likumi.lv/ta/id/282825-radioiekartu-atbilstibas-novertesanas-piedavanas-tirgu-uzstadisanas-un-lietosanas-noteikumi>

⁷ <https://www.healthychildren.org/English/media/Pages/default.aspx#wizard>

⁸ <https://www.nhs.gov/about-us/professional-support-sites/screen-time/>

⁹ <https://www.aao.org/eye-health/tips-prevention/screen-use-kids>

¹⁰ <https://www.cps.ca/en/active-actifs/how-much-for-adolescents>

rekomendē, ka bērniem vecumā no 5 līdz 17 gadiem atpūtai izmantotajam ekrānlaikam nevajadzētu būt ilgākam par 2 stundām dienām. Amerikas Pēdiatru akadēmija¹¹ rekomendē bērniem vecumā no 6 gadiem un vecākiem bērniem ievērot individuāli pielāgotu elektronisko saziņas līdzekļu lietošanas laiku, kas neietekmē miega režīmu, fiziskās aktivitātes un citus veselīgam dzīvesveidam nozīmīgus paradumus. PVO izstrādātajās vadlīnijās "*WHO Guidelines on physical activity and sedentary behaviour*"¹² tiek rekomendēts bērniem un pusaudžiem (5–17 gadi) ierobežot laiku, kas pavadīts mazkustīgi, jo īpaši ekrānlaiku atpūtas brīžos, taču vienlaikus tiek secināts, ka nav pietiekami daudz pierādījumu, lai noteiktu konkrētus laika ierobežojumus mazkustīgai uzvedībai.

Tāpat tika apkopota citu valstu pieredze jautājumā par rekomendāciju vai normatīvā regulējuma esamību darbā ar modernām tehnoloģijām izglītības iestādēs.^{13,14,15} Tendences pasaulē vērstas uz stratēģiju, kā drošāk un efektīvāk veicināt moderno tehnoloģiju lietošanu bērniem un attīstīt digitālās prasmes, kas ir svarīgas iemaņas 21. gadsimtā. Stratēģijas īstenošanai nepieciešamas rekomendācijas par moderno tehnoloģiju lietošanu bērniem. Izstrādātajām rekomendācijām ir jāveicina kvalitatīva interneta izmantošana bērniem, kas sasaucas ar Eiropas Komisijas politikas stratēģiju radīt drošu vidi un iespējas izmantot digitālo pasauli. Politikas veidotāji pievērš lielāku uzmanību riskiem, ar kuriem bērni saskaras digitālajā pasaulē. Vairākas Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) valstis, tostarp Austrālija, Kanāda, Japāna un Lielbritānija, ir izstrādājušas valsts stratēģijas vai politikas pamatnostādnes attiecībā uz bērnu drošību tiešsaistē. Papildus valsts politikas ietvariem ir izstrādāta, piemēram, "*Drošāka interneta programma*" ("*Labāks internets bērniem*"). Eiropas Komisija mudina valstis stiprināt jau esošo likumdošanu, nevis izstrādāt jaunus normatīvos aktus, bērniem radot drošu un atbalstošu vidi moderno tehnoloģiju lietošanā, sekojot līdzi tendencēm pasaulē un Eiropā. Citās valstīs šobrīd nav atrodami normatīvie regulējumi, kas būtu speciāli izstrādāti, lai uzraudzītu moderno tehnoloģiju lietošanu bērniem. Savukārt, piemēram, Lietuvā Digitālās ētikas centrs un Bērnu atbalsta centrs ir izstrādājuši praktiskas vadlīnijas viedierīču un interneta lietošanai, lai palīdzētu skolu kopienām pārņemt interneta un viedierīču lietošanas kultūru.

Tāpēc Veselības ministrija un Izglītības un zinātnes ministrija, izvērtējot citu valstu pieredzi par drošu un veselībai nekaitīgu moderno tehnoloģiju lietošanu bērniem, uzskata, ka ir nepieciešams izstrādāt ieteikumus (rekomendācijas/vadlīnijas) bērna vecumam atbilstošam pie elektroniskās ierīces ekrāna pavadītam laikam dienā, kā arī noteikt atpūtas paužu biežumu un ilgumu

¹¹ <https://pediatrics.aappublications.org/content/138/5/e20162592>

¹² <https://www.who.int/publications/i/item/9789240015128>

¹³ <https://www.unicef.org/esa/media/3141/file/PolicyLab-Guide-DigitalConnectivity-Nov.6.18-lowres.pdf>

¹⁴ <https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP%282018%2915&docLanguage=En>

¹⁵ <http://www.pvc.lt/lt/pradzia/9-naujienos/596-parengtos-praktines-gaires-del-interneto-ir-ismaniju-irenginiu-naudojimo-mokyklose-ir-seimose>

tajā laikā, kad tiek lietota kāda modernā tehnoloģijas ierīce (izglītības iestāde, mājvieta). Latvijā šobrīd šādi nacionāla līmeņa ieteikumi nav izstrādāti. Ir pieejami atsevišķi informatīvi materiāli, kuros ir minētas rekomendācijas bērniem, piemēram, Latvijas Universitātes izstrādātie informatīvie materiāli "Kā es varu sev palīdzēt?" vai "Dators, mobilās ierīces un redze". Tāpat Slimību profilakses un kontroles centrs ir izstrādājis Fizisko aktivitāšu ieteikumus Latvijas iedzīvotājiem, kur papildus fizisko aktivitāšu rekomendācijām dažādām bērnu vecuma grupām ir norādīts arī ieteicamais laiks televizora pārraižu skatīšanai un pavadīšanai pie datora ekrāna.

Papildus informējam, ka šā gada 25. februāra Valsts sekretāru sanāksmē izsludinātajā Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2021.–2027. gadam projektā Veselības ministrija ir iekļāvusi uzdevumu Nr. 1.3.11. *"Izstrādāt rekomendācijas drošai un veselībai nekaitīgai moderno tehnoloģiju lietošanai bērniem, iekļaujot ieteikumus bērna vecumam atbilstošam, pie elektroniskās ierīces ekrāna pavadītajam laikam dienā, tai skaitā mācību procesa ietvaros, kā arī ieteikumus vecākiem, pedagogiem un izglītības iestādēm, lai mazinātu iespējamo procesu atkarības attīstības risku"*, paredzot sadarbībā ar Veselības inspekciju, Slimību profilakses un kontroles centru, Izglītības un zinātnes ministriju un citiem jomas speciālistiem izstrādāt šādas rekomendācijas līdz 2021. gada beigām. Rekomendācijas tiks izstrādātas dažāda vecuma bērniem, sākot no pirmsskolas līdz pat pilngadības sasniegšanai, iekļaujot tajās informāciju par bērna vecumam atbilstošu pie elektroniskās ierīces ekrāna pavadīto laiku dienā, atpūtas paužu biežumu un ilgumu, pazīmes, kas var liecināt par pārmērīga laika pavadīšanu pie elektronisko ierīču ekrāniem. Tāpat minētajās rekomendācijās tiks iekļauti vispārīgi ieteikumi ergonomikai, darba drošībai ar modernajām tehnoloģijām un ierīcēm, kā arī ieteikumi skolēnu mācību procesa organizēšanai, līdzsvarojot moderno tehnoloģiju izmantošanu ar citiem mācību veidiem. Līdz ar to, pamatojoties uz Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2021.–2027. gadam projektā noteikto, Veselības ministrija sadarbībā ar Veselības inspekciju, Slimību profilakses un kontroles centru un Rīgas Stradiņa universitātes aģentūru "Darba drošības un vides veselības institūts", piesaistot ārstniecības personu profesionālās asociācijas, ir uzsākusi rekomendāciju projekta izstrādi bērniem drošai un veselībai nekaitīgai moderno tehnoloģiju lietošanai mācību procesā un no mācībām brīvajā laikā, ko varētu izmantot gan pedagogi un izglītības iestādes, gan paši izglītojamie un viņu vecāki.

Attiecībā uz Tiesībsarga vēstulē minēto, ka valsts, neizstrādājot normatīvo regulējumu, nav nodrošinājusi bērna veselības maksimālu aizsardzību, kā tas noteikts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 4. un 5. pantā un kā tas izriet no Satversmes 111. panta un Izglītības likuma 55. panta 8. punktā noteiktā, sniedzam šādu viedokli.

Veselības nozares normatīvais regulējums tiek veidots, ņemot vērā Satversmē minēto virsmērķi, lai aizsargātu ikviena cilvēka veselību. Savukārt bērnu veselības īpašais stāvoklis ir norādīts ne tikai Tiesībsarga vēstulē minētajos bērnu un izglītības nozares normatīvajos aktos, bet arī nostiprināts Ārstniecības

likumā, kura 3. panta otra daļa nosaka – bērna veselības aprūpe ir prioritāra. Ņemot vērā iepriekš minēto, šobrīd pastāv normatīvais ietvars, kas nosaka drošības prasības, kas ievērojamas datorklasēs un datorizētas darba vietas iekārtošanā¹⁶, kā arī izglītības iestādes izstrādā drošības noteikumus par drošību mācību kabinetos un telpās, kurās ir iekārtas un vielas, kas var apdraudēt izglītojamo drošību un veselību, tostarp datorklasēs¹⁷. Bet individuālai lietošanai paredzētās dažādās elektropreces (datori, mobilie telefoni u. c.), kuru drošumu ir izvērtējis un apliecinājis ražotājs un atbilstību un drošumu veselībai Latvijā tirgū esošajām precēm uzrauga Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, regulē *Preču un pakalpojumu drošuma likums*¹⁸, *Elektronisko sakaru likums*¹⁹ un citi iepriekš minētie normatīvie akti.

Papildus jau esošajam normatīvajam regulējumam, kas paredz drošības prasības, *Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2021.–2027. gadam projekta*²⁰ (turpmāk – pamatnostādņu projekts) ietvaros ir plānoti vairāki uzdevumi saistībā ar moderno tehnoloģiju lietošanas risku mazināšanu. Viens no uzdevumiem paredz īstenot sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumus dažādām mērķa grupām par atkarību izraisošo vielu lietošanas, kā arī procesu un dažādu jauno moderno tehnoloģiju pārmērīga patēriņa ietekmi uz veselību un ar to saistītajiem riskiem. Tāpat saistībā ar pamatnostādņu projektā plānoto ir uzsākta rekomendāciju projekta izstrāde bērniem drošai un veselībai nekaitīgai moderno tehnoloģiju lietošanai mācību procesā un no mācībām brīvajā laikā, ko varētu izmantot gan pedagogi un izglītības iestādes, gan paši izglītojamie un viņu vecāki.

Līdz ar to pieminētās rekomendācijas iekļaujas vienotā un hierarhiski strukturētā regulējumā, kura virsotnē atrodas Latvijas Republikas Satversme, tad seko likumi, no kuriem izriet Ministru kabineta noteikumi, kas cita starpā paredz arī izglītības iestāžu izstrādātus drošības noteikumus. Turklāt iepriekš minētie normatīvie akti ir piemērs saskaņotam starpnozaru regulējumam ar vienotu mērķi, kas izriet no Latvijas Republikas Satversmē dotā uzdevuma valstij – aizsargāt cilvēku veselību un īpaši ievērojot bērnu veselības aizsardzības prioritāro raksturu.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Veselības ministrija sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju un citām atbildīgajām institūcijām plāno turpināt darbu, lai izstrādātu rekomendāciju projektu bērniem drošai un veselībai nekaitīgai moderno tehnoloģiju lietošanai mācību procesā un no mācībām brīvajā laikā, kuru izstrādes procesā būs iespējams detalizētāk izpētīt minēto jautājumu un arī nepieciešamības gadījumā lemt par turpmāko rīcību. Vienlaikus, ņemot vērā Tiesībsarga ieinteresētību un iesaisti minētajā jautājumā, Veselības ministrija un

¹⁶ <https://likumi.lv/ta/id/69952-higienas-prasibas-izglitibas-iestadem-kas-isteno-visparejas-pamatizglitibas-visparejas-videjas-izglitibas-profesionalas>

¹⁷ <https://likumi.lv/ta/id/201106-kartiba-kada-nodrosinama-izglitojamo-drosiba-izglitibas-iestades-un-to-organizetajos-pasakumos>

¹⁸ <https://likumi.lv/ta/id/87664-precu-un-pakalpojumu-drosuma-likums>

¹⁹ <https://likumi.lv/ta/id/96611-elektronisko-sakaru-likums>

²⁰ <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2020-06-09&dateTo=2021-06-09&text=vss-134&org=0&area=0&type=0>

Izglītības un zinātnes ministrija iesaistīs Tiesībsargu rekomendāciju izstrādes procesa noslēguma diskusijā, lai kopīgi pārrunātu situāciju moderno tehnoloģiju lietošanas jomā bērniem, rekomendāciju saturu un citus interesējošus jautājumus.

Pielikumā: Ministru kabineta 2021. gada 14. septembra sēdes protokola Nr. 61 protokollēmums.

Cieņā

Ministru prezidents

(paraksts*)

A. K. Kariņš

* Dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu